27.4.2022

Lakivaliokunnalle

Asia: VNS 1/2022 vp Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt Tuomioistuinvirastolta asiantuntijalausuntoa ennen valiokunnassa 29.4.2022 tapahtuvaa kuulemista.

Yleistä Venäjän hyökkäyksen vaikutuksista tuomioistuimiin

Venäjän hyökkäys Ukrainaan tulee vaikuttamaan myös tuomioistuinten toimintaan. Toistaiseksi kysymys on kuitenkin vasta vaikutusmekanismien tunnistamisesta, ei jo toteutuneista vaikutuksista.

Tuomioistuinten kriisivalmius on hyvä ja onkin epätodennäköistä, että turvallisuustilanteen muutoksilla olisi merkittäviä suoria vaikutuksia tuomioistuinten toimintaan. Sen sijaan epäsuorat ja viiveellä realisoituvat vaikutukset ovat todennäköisiä. Pääasiallisesti vaikutukset aiheutuvat siitä, että Venäjän hyökkäys on synnyttänyt Ukrainassa humanitaariseen hätätilaan, joka vuorostaan on johtanut laajamittaiseen pakolaisuuteen. Suurin osa sotaa pakenevista on jäänyt Ukrainaan, mutta pakolaisten määrä myös muualla Euroopassa lasketaan jo miljoonissa. Suomeen saapuneita pakolaisia on tällä hetkellä yli 20 000.

Vaikutukset yleisiin tuomioistuimiin

Hyökkäys Ukrainaan tulee todennäköisesti jonkin verran lisäämään yleisiin tuomioistuimiin tulevien rikosasioiden määrää. Pakolaisten joutuminen erilaisen hyväksikäytön kohteeksi on nostettu esiin merkittävänä riskinä. Tuomioistuimissa tämä voisi tarkoittaa ihmiskauppaa tai sen lähirikoksia koskevien asioiden lisääntymistä. Muutoinkin sekava ja epävakaa tilanne on omiaan aiheuttamaan nousua rikosasioiden määrässä. Poissuljettua ei ole sekään, että myös suomalaisten tuomioistuinten käsiteltäväksi tulisi sotarikosasioita. Tällaisten asioiden lukumäärä Suomessa tuskin tulee olemaan suuri. Kokemukset ovat

kuitenkin osoittaneet, että jo yksittäisen sotarikosasian käsittely vaatii huomattavasti aikaa ja resursseja.

Tässä vaiheessa on mahdotonta ennakoida turvallisuustilanteen muuttumisen vaikutuksia yleisiin tuomioistuimiin tätä tarkemmin. Tuomioistuinvirasto seuraa kuitenkin tilannetta aktiivisesti ja varautuu reagoimaan tilanteen edellyttämällä tavalla.

Vaikutukset hallintotuomioistuimiin

Aiempien kokemusten perusteella Suomeen saapuvien pakolaisten määrä vaikuttaa hallintotuomioistuimiin saapuvien valitusasioiden määrään huomattavasti. Venäjän hyökkäyksen aiheuttaman pakolaisuuden kohdalla on kuitenkin epäselvää, missä määrin aiempia kokemuksia voidaan nyt hyödyntää ja siksi myös vaikutukset hallintotuomioistuinten toimintaan ovat vielä epäselviä.

Ukrainasta sotaa pakenevalle voidaan myöntää oleskelulupa tilapäisen suojelun perusteella enintään vuodeksi kerrallaan. Tätä tarkoittavista myönteisistä päätöksistä ei ennalta arvioiden synny tarvetta valittaa. Sen sijaan kielteisten päätösten kohdalla päätöksestä tultaneen valittamaan usein, mutta hylkäävien päätösten ja valitusten määrää on vaikea ennustaa.

Jos ukrainalainen saa tilapäistä suojelua ja hän on hakenut myös turvapaikkaa, voi Maahanmuuttovirasto keskeyttää turvapaikkahakemuksen käsittelyn siksi ajaksi, kun oleskelulupa tilapäisen suojelun perusteella on voimassa. Kun oleskelulupa tilapäisen suojelun perusteella aikanaan päättyy, Maahanmuuttovirasto tiedustelee, haluaako hakija turvapaikkahakemuksen käsittelyn jatkamista. Tästä päätellen ukrainalaisten turvapaikkapäätöksiä saatetaan tulla myöhemmin tekemään ja samoin niitä koskevia valituksia voi tulla vireille, mutta määriä ja aikatauluja on tässä vaiheessa erittäin vaikea ennakoida.

Lisäksi on otettava huomioon, että myös Ukrainassa asuneita kolmannen maan kansalaisia kuten myös venäläisiä turvapaikanhakijoita voi tulla Suomeen, mikä sekin saattaa tulevaisuudessa vaikuttaa hallinto-oikeuksissa vireille tuleviin asiamääriin.

Rajamenettelyhanke (SM)

Vaikuttaa alustavasti siltä, että vireillä oleva rajamenettelyhanke ei normaalioloissa vaikuta merkittävästi tuomioistuinten toimintaan. Tilanne muuttuu toiseksi myös tuomioistuinten kannalta, jos hakijamäärät kasvavat voimakkaasti normaalitilanteeseen verrattuna.

Lopuksi

Tilannekuva Ukrainan sodan vaikutuksista kehittyy jatkuvasti. Tuomioistuinvirasto seuraa tilannetta ja tekee yhteistyötä viranomaisten sekä lainvalmistelijoiden kanssa vaikutusten ennakoimiseksi.

Johtaja Pasi Kumpula

Erityisasiantuntija Hanna Nieminen-Finne